

Simpozij OBDOBJA 41

Laura Fekonja Fonteyn, Tatjana Koren
Učenje slovenščine v Gradcu in stališča staršev do slovenskega jezika

objavljeno v:

Nataša Pirih Svetina, Ina Ferbežar (ur.): *Na stičišču svetov: slovenščina kot drugi in tuji jezik. Obdobja 41*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-41/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2022.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

UČENJE SLOVENŠČINE V GRADCU IN STALIŠČA STARŠEV DO SLOVENSKEGA JEZIKA

Laura Fekonja Fonteyn

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana
Geisteswissenschaftliche Fakultät, Karl-Franzens-Universität Graz, Gradec
laura.fekonjafonteyn@ff.uni-lj.si

Tatjana Koren

Geisteswissenschaftliche Fakultät, Karl-Franzens-Universität Graz, Gradec
tatjana.koren@uni-graz.at

DOI:10.4312/Obdobja.41.89-97

Uvodoma predstavlja slovensko manjšino, pripadnike slovenske jezikovne skupnosti v Gradcu in možnosti za učenje slovenščine. V osrednjem delu prikazuje raziskavo, izvedeno med starši, ki živijo v Gradcu in ki svoje otroke vzgajajo dvo- ali večjezično. S pomočjo anketnega vprašalnika in terenskih izkušenj sva ugotavljali jezikovno situacijo doma, stališča staršev do slovenščine in dvo- oz. večjezičnosti ter seznanjenost z možnostmi za učenje slovenščine v prestolnici avstrijske Štajerske.

Avstrija, Slovenci v Gradcu, dvojezična vzgoja, učenje slovenščine, stališča do jezika

This article's introduction provides an overview of the Slovenian minority and Slovenian language community in Graz, and local opportunities for learning Slovenian. The main part features a survey conducted among parents living in Graz that are raising their children bilingually or multilingually. A questionnaire and field research were used to assess the language situation at home, parents' attitudes toward Slovenian and toward bilingualism or multilingualism, and parents' familiarity with opportunities for learning Slovenian in the capital of Austrian Styria.

Austria, Slovenians in Graz, bilingual upbringing, learning Slovenian, attitudes towards language

1 Uvod

Slovenci v Gradcu so po eni strani avtohtona skupnost, po drugi pa tudi priseljenska. Po popisnih podatkih iz leta 2021 živi v Gradcu 333.049 prebivalcev, od tega jih ima 3197 slovensko državljanstvo.¹ Vsi, ki se zanimajo za slovenščino, imajo v Gradcu več možnosti organiziranih oblik učenja slovenskega jezika. Odkar se je leta 2020 na

1 Očiten je naraščajoč trend slovensko govorečih prebivalcev Gradca. Leta 2012 jih je bilo 1728, številka se je v devetih letih povečala za 85 %. Veliko priseljenih se je odločilo za avstrijsko rezidentstvo zaradi ugodnejše davčne zakonodaje v Avstriji. Slovenski državljani so po številčnosti na sedmem mestu (Stadt Graz – Präsidialabteilung – EDC, dostop 9. 2. 2022).

pobudo staršev odprla prva dvojezična skupina (slovensko-nemška) v javnem vrtcu GiP,² je slovenščina prisotna na celotni izobraževalni vertikali. Starši, ki svojih otrok ne morejo vpisati v omenjeni vrtec,³ imajo možnost otroka vključiti k Slovenščini za najmlajše. Ta se odvija v prostorih jezikovne šole Slowenisch in Graz, izvajalec programa pa je Kulturno društvo člen 7. Namenjena je predšolskim otrokom (3–6 let), na njej se dobro uro tedensko igrajo, pojejo in ustvarjajo v slovenščini. Osnovnošolski otroci (6–10 let) lahko obiskujejo pouk slovenščine kot materinščine, ki je organiziran na srednji šoli St. Andrä v Gradcu. Mladostniki med 10. in 18. letom lahko obiskujejo fakultativni tečaj slovenščine, namenjen vsem srednjim šolam; odvija se na gimnaziji BG/BRG Carneri v Gradcu. Na Univerzi v Gradcu pa je mogoče slovenščino študirati na Inštitutu za slavistiko in na Inštitutu za uporabno in teoretično prevodoslovje. Na slednjem je mogoče študirati 12 ponujenih jezikov⁴ v kombinaciji s slovenščino, kar je v avstrijskem prostoru unikum. Tečaje slovenščine pa ponujajo različne jezikovne šole, kot so ljudska univerza Volkshochschule Steiermark in jezikovne šole Urania, Wifi Steiermark ter Slowenisch in Graz; zadnja izključno za slovenščino. Zanimalo naju je, kako dobro slovensko govoreči starši omenjene možnosti poznajo, uporabljajo in kako negujejo znanje slovenščine pri svojih otrocih v domačem in institucionalnem okolju.

1.1 Teoretična izhodišča

V raziskavi sva anketirali starše, ki svoje otroke učijo slovenščino od zgodnje dobe in pri katerih je tudi jezik družinskega sporazumevanja. Ti otroci so dvojezični oz. bilingvalni, zanje je slovenščina prvi oz. materni jezik, za mnoge izmed njih pa ni edini prvi jezik. Prvega jezika se človek uči najprej in mu da načeloma prvo oz. temeljno identiteto (Ferbežar 1999: 417; Kranjc 2009: 82). Na dvojezični razvoj otrok in njihovo rabo jezika ali jezikov vplivajo različni dejavniki, ki jih lahko razdelimo v tri skupine, in sicer: sociokulturni dejavniki (odnos staršev do dvojezičnosti, status jezika in njegov ugled ipd.), družinski dejavniki (npr. mobilnost družine in potreba ter želja po sporazumevanju z razširjeno družino) ter jezikovne značilnosti okolja (obseg in kakovost izpostavljenosti posameznemu jeziku) (Mezgec 2004: 93–98 (po Yamamoto 2001)). V anketi sva upoštevali dejavnike iz vseh treh skupin. Na tem mestu naj opozoriva še na pojmovanje dvojezičnosti: razumeva jo celostno, po tej definiciji je dvojezična oseba, ki uporablja dva jezika za različne namene, na različnih življenjskih področjih, z različnimi ljudmi – tekočnost jezika se razlikuje v obeh jezikih in je odvisna od rabe posameznega jezika (Grosjean 2008: 14). Gre torej za dinamično in spreminjajočo se lastnost posameznika. V anketi naju je zanimala individualna dvojezičnost. Ta prinaša posameznikom številne prednosti – v anketi sva

2 GIP – *Generationen in Partnerschaft*. Gre za javni vrtec: v dvojezični enoti sta zaposleni dve slovenski vzgojiteljici. Otroci z njima govorijo slovensko, z avstrijskimi vzgojiteljicami pa nemško. Dvojezična skupina je mešana, v njej je trenutno pet slovensko govorečih otrok.

3 Vrtec se nahaja na skrajnem severu mesta in je za veliko staršev preveč oddaljen.

4 Ti jeziki so: arabščina, bosanščina/hrvaščina/srbščina, nemščina, angleščina, francoščina, znakovni jezik, italijanščina, ruščina, španščina, turščina in madžarščina. Študent mora imeti v kombinaciji nemščino.

se osredotočili na dejavnike, ki so ključni za dolgoročno uspešno dvojezičnost. Med pomembnejše sodijo kakovost in količina sporazumevanja ter številne priložnosti za rabo jezika (Bee Chin, Wiggleswort 2007: 41).

2 Raziskava

2.1 Metodologija

2.1.1 Opredelitev raziskave in vzorec

V nadaljevanju predstavlja rezultate manjše raziskave *Učenje⁵ slovenščine in stališča staršev do slovenskega jezika*. Namen raziskave je bil dobiti osnovne informacije o jezikovni situaciji v večjezičnih družinah, ugotoviti, ali poznajo infrastrukturo za učenje slovenščine v Gradcu ter ali obstaja načelno zanimanje staršev za vpis otrok v dvojezično enoto osnovne in srednje šole, če bi ti enoti obstajali. Želeli sva zbrati podatke, ki bi omogočili lažje načrtovanje in razvoj pouka slovenščine. V raziskavi je sodelovalo 44 slovensko govorečih staršev, ki svoje otroke vzgajajo dvo- ali večjezično. Preko njihovih odgovorov sva želeli pridobiti podatke o mladih dvojezičnih govoricah slovenščine, ki so se (vsaj) dva jezika učili od rojstva, v družini in oba jezika uporabljajo vzporedno kot sredstvo sporazumevanja.⁶ Med anketiranimi močno prevladuje delež ženske populacije (79,1 %), moških je 20,9 %. Večina anketiranih je stara med 31 in 50 let (88,4 %). Največji delež anketirancev ima univerzitetno ali višjo izobrazbo (84,1 %), ostali pa imajo dokončano srednjo ali višjo šolo (15,9 %). Večina anketirancev je slovenske narodnosti (69 %), ostali avstrijske (31 %). Pri vprašanju glede maternega jezika anketiranih jih je največ izbralo slovenščino (81,81 %), sledijo slovenščina in nemščina (9 %), nemščina (4,5 %), bosanščina (2,3 %) ter slovenščina in madžarščina (2,3 %).

2.1.2 Zbiranje podatkov

Anketni vprašalnik⁷ sva pripravili v programu Google Forms, ga nato preizkusili na majhnem vzorcu ter na podlagi povratne informacije odpravili pomanjkljivosti. Sledilo je končno anketiranje s spletnim vprašalnikom, ki sva ga po elektronski pošti s pomočjo graških učiteljev⁸ slovenščine posredovali staršem. Vprašalnik sva objavili tudi v skupini Slovenci v Gradcu na omrežju Facebook. Raziskava je potekala med februarjem in aprilom 2022. Pridobili sva 44 odgovorov.

2.1.3 Zasnova vprašalnika

Anketni vprašalnik je bil v slovenščini in anonimen, obsegal je 20 vprašanj in 5 podvprašanj, na začetku je bil predstavljen njegov namen. Sestavljen je bil iz vprašanj zaprtega in odprtega tipa ter obsegal tri vsebinske sklope. Uvodni del je

5 Pri uporabi terminov *usvajanje* in *učenje* sva se odločili, da ju zaradi poenostavitve v tem prispevku uporabljava sopomensko. Usvajanje je sicer povezano z nenačrtnimi, naključnimi procesi, učenje pa temelji na memoriranju in reševanju problemov (Pirih Svetina 2000: 17).

6 Pri dvojezičnosti ločimo štiri glavne tipe definicij: če upoštevamo otroke, ki so od rojstva dvojezični, uporabimo kot kriterij izvor (Štumberger 2006: 42).

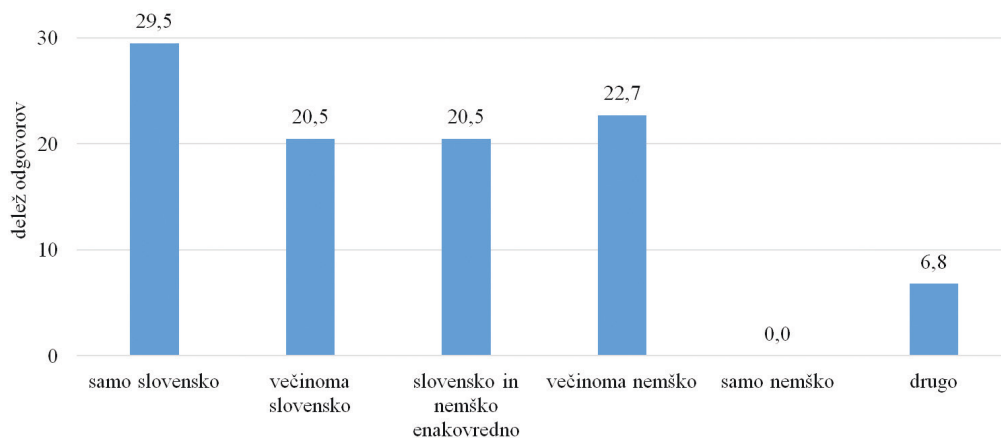
7 Oblikovali sva ga s pomočjo dveh podobnih raziskav (Medvešek 2017; Munda Hirnök 2017).

8 Tatjana Vučajnk, Maxa Galloba in Susanne Weitlaner.

zajemal osnovne podatke o anketiranih. Sledila so vprašanja o jezikovni situaciji doma, v drugem sklopu so bile trditve, s pomočjo katerih sva ugotavljali stališča do slovenščine in večjezičnosti, v zadnjem sklopu pa vprašanja o poznavanju možnosti za učenje slovenščine ter ugotavljanje (ne)naklonjenosti anketiranih do vpisa otrok v dvojezično enoto osnovne ali srednje šole.

2.2 Interpretacija podatkov

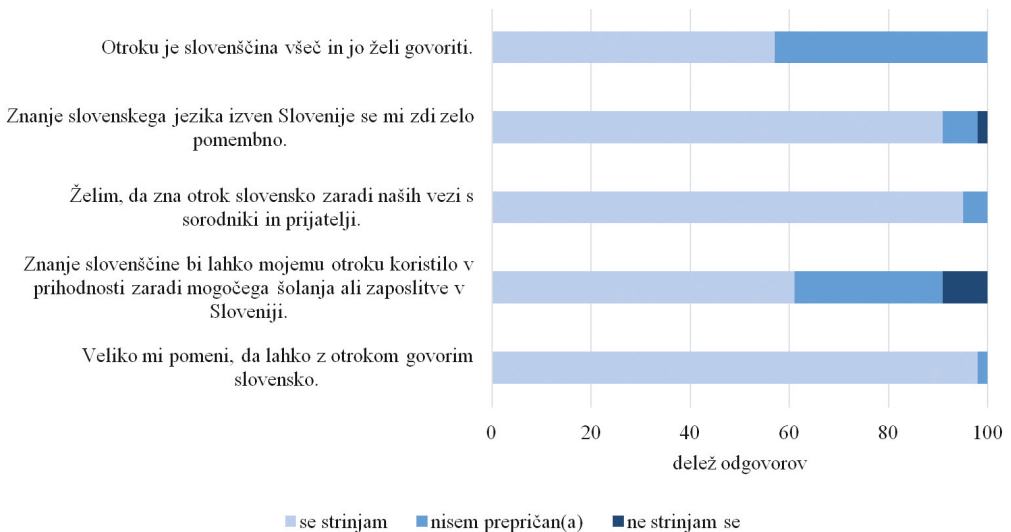
Pri prvem vprašanju »Kateri jezik govorite v družinskem okolju/doma?« sva dobili podatke o jeziku oz. jezikih, ki jih v družinah anketiranih govorijo doma.

Graf 1: Jezik družinskega okolja (N = 44).

Iz Grafu 1 je razvidno, da je v večini družin anketirancev prisotna slovenščina. Podatek je pomemben, saj ni samoumevno, da se otroci, ki dorastejo v večjezičnem okolju, naravno in spontano razvijejo v večjezične govorce (Bee Chin, Wigglesworth 2007: 40; Mezgec 2013: 14). Tudi pri nekaterih slovensko-avstrijskih družinah v Gradcu opažava opuščanje slovenščine. V tem sklopu naju je zanimala tudi podpora partnerja oz. partnerice v prizadevanju otroka naučiti slovensko. Izkušnje večjezičnih družin kažejo, da je takšna podpora zelo pomembna. 21 (48,8 %) jih je odgovorilo, da imajo podporo, 18 (41,9 %) jih je odgovorilo, da je tudi njihov partner oz. partnerica iz Slovenije. Ta odgovor nekoliko preseneča, saj se očitno ponekod dogaja, da oba slovensko govoreča starša z otrokom govorita (vsaj delno) nemško. Štirje odgovori (9,3 %) izkazujejo delno podporo partnerja oz. partnerice, nihče pa ni odgovoril, da ga partner oz. partnerica sploh ne bi podpiral oz. podpirala.

V drugem sklopu naju je zanimalo, kakšna so na splošno stališča in opažanja staršev do slovenščine in kako pomembno se jim zdi, da njihov otrok obvlada vse štiri sporazumevalne dejavnosti.

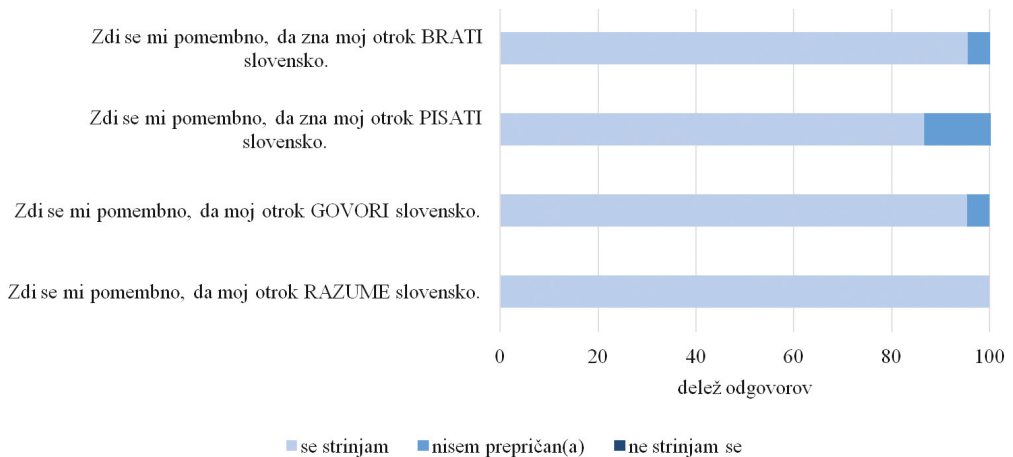

Graf 2: Stališča staršev do slovenščine: strinjanje z izjavami (N = 44).

Graf 2 nazorno izkazuje pozitivna stališča anketiranih do slovenščine. Skoraj vsem se zdi pomembno, da zna njihov otrok slovensko zaradi družinskih in prijateljskih vezi v Sloveniji (42 oz. 95 %), prav tako skoraj vsem vprašanim (43 oz. 97 %) veliko pomeni, da lahko sami z otrokom govorijo slovensko. Manj verjetno se anketiranim staršem zdi, da bi njihov otrok lahko potreboval slovenščino v prihodnosti zaradi zaposlitve ali šolanja (z izjavo se strinja 27 staršev oz. 61 %), kar je glede na to, da jih je veliko v Avstriji zaradi boljšega zaslužka, razumljivo. Sledil je sklop, s katerim sva ugotavljali, kakšna so stališča anketiranih o tem, kako njihovi otroci obvladujejo vse štiri sporazumevalne dejavnosti: razumevanje, branje, govorjenje in pisanje (Graf 3). Skoraj vsem se zdi zelo pomembno, da njihov otrok razume (44 oz. 100 % je to zelo pomembno), govori in bere (pri obeh 42 oz. 95,4 % se z izjavo strinja, 2 oz. 5,6 % nista povsem prepričana) ter piše v slovenščini. Pisanje je po pričakovanih dejavnost, za katero so v najmanjši meri označili, da se jim zdi zelo pomembna, a vendarle se je tudi tukaj večina anketirancev s to izjavo strinjala (39 oseb oz. 89 %).

Pri zaprtem vprašanju o sprejemanju slovenščine je 27 (61,4 %) vprašanih izbralo možnost, da je za otroka slovenščina v komunikaciji s slovensko govorečim staršem samoumevna, 10 (22,7 %) jih je odgovorilo, da otrok razume slovensko, vendar jim odgovarja v nemščini, 7 (15,9 %) pa jih je odgovorilo, da otrok govori slovensko občasno, samo z določenimi ljudmi. Najine izkušnje⁹ kažejo, da v družinah, v katerih sta prisotna dva jezika in je jezik drugega starša nemščina, otrok večkrat tudi s slovenskim staršem želi govoriti nemško.

⁹ Podatek sva pridobili s pogovori in opazovanjem dvojezičnih (slovenščina, nemščina) družin. Slovensko govoreče mame so povedale, da otroci govorijo nemško, ker ta jezik bolje obvladajo, nekatere niso bile pri rabi slovenščine dovolj dosledne, ena mama pa je dejala, da ne vztraja pri slovenščini, ker ji je na prvem mestu odnos z otroki.

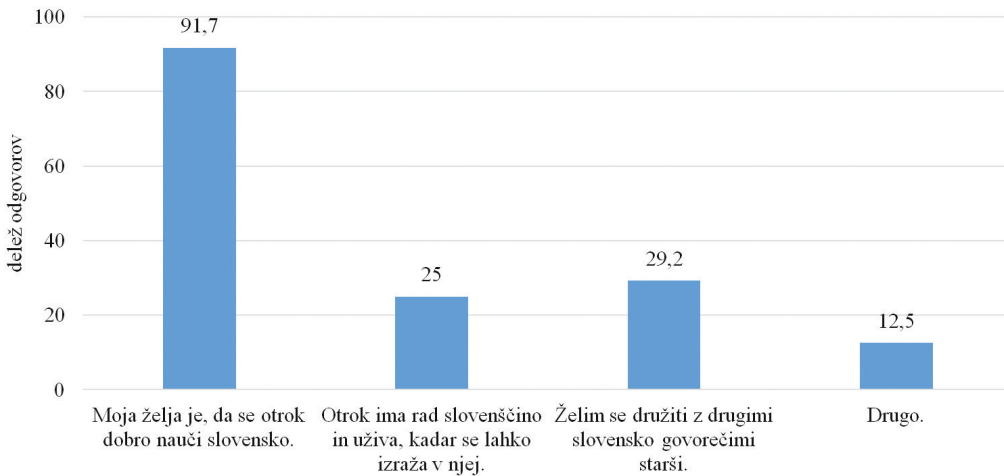

Graf 3: Stališča staršev glede obvladovanja sporazumevalnih dejavnosti (N = 44).

Na odprto vprašanje, ali se jim zdi dvojezičnost na splošno prednost, je odgovorilo 34 (77 %) anketirancev. Odgovori staršev o dvojezičnosti so bili npr. *prednost pri učenju tujih jezikov; lažje razumevanje drugih jezikovnih in kulturnih sistemov; same prednosti, od jezikovnega razvoja do službenih možnosti; prispevek k bolj naravni medkulturnosti; več možnosti pri izbiri države bivanja; raznolikost postane samoumevna; osnove za druge slovanske jezike; več znaš, več veljaš; bilingvizem je super za razvoj možganov ...*

Na odprto vprašanje, ali je dvojezičnost lahko problematična, je odgovorilo 27 (61 %) staršev, od tega jih je 21 (78 %) menilo, da dvojezičnost ni problematična (*sploh ne, če otroku pomagamo v primeru težav*), 6 (14 %) pa jih je izrazilo pomisleke, kot so: *otrok lahko zaostaja v govoru; so malce zmedeni kot mlajši, zamenjujejo besede; težave pri pisanju v slovenščini; več učenja in težava je, če raba ni pravilna*. Odgovori na obe vprašanji o prednostih in slabostih večjezičnosti kažejo visoko raven ozavešenosti in poznavanja dvo- oz. večjezičnosti, kar je verjetno povezano z visoko ravno izobrazbo anketiranih.

Zadnji sklop vprašanj se je nanašal na možnosti za učenje slovenščine. Na vprašanje, ali starši poznajo možnosti za učenje slovenščine v Gradcu, je odgovorilo vseh 44 anketirancev. 27 (61,4 %) jih je izbralo odgovor, da te možnosti dobro pozna, 10 (22,7 %) jih je o tem že nekaj slišalo, 7 (15,9 %) pa teh možnosti ne pozna. Na vprašanje, ali njihov otrok obiskuje katero od ponujenih dejavnosti (bile so našteje), je 23 (52,3 %) anketirancev odgovorilo pritrdilno, preostalih 21 (47,7 %) pa ne. Med razlogi za obiskovanje dejavnosti so starši (24 oz. 55 %) med ponujenimi možnostmi izbrali odgovore, kot jih prikazuje Graf 4.

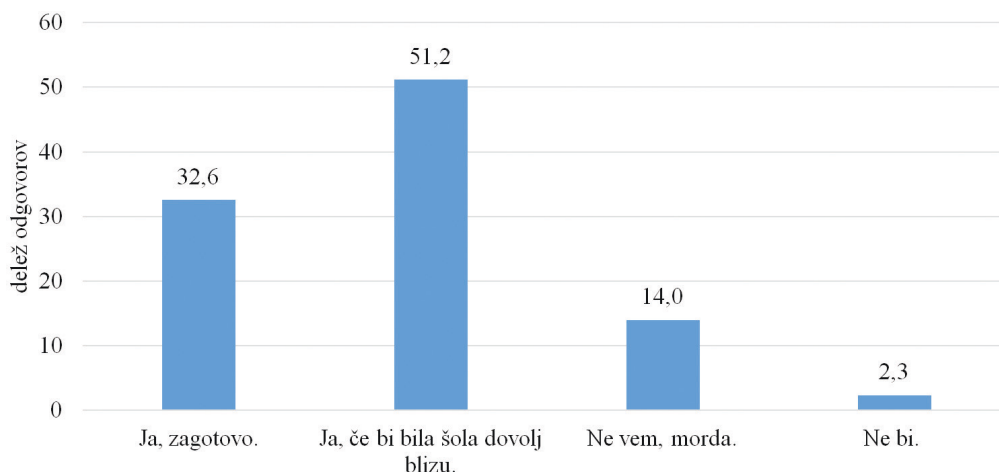

Graf 4: Razlogi, zakaj starši želijo, da se otrok udeležuje dejavnosti v slovenščini (N = 24; mogoče je bilo izbrati več odgovorov).

Graf 4 jasno izkazuje, da je glavni razlog za obisk slovenskega pouka oz. dejavnosti želja starša, da se otrok dobro nauči slovensko (91,7 % anketiranih je izbrala to možnost). Tisti, ki so izbrali *drugo* pa v komentarju odgovor pojasnjujejo z željo, da se njihov otrok sporazumeva v slovenščini še s kom drugim kot z enim od staršev ter da naveže stike z drugimi slovensko govorečimi otroki. Očitno se starši zavedajo, da sta med dejavniki, ki vplivajo na simultano usvajanje dveh jezikov, zelo pomembni kakovost in količina sporazumevanja (Bee Chin, Wiggleswort 2007: 41).

Starši, katerih otroci ne obiskujejo pouka slovenščine, so pri zaprtem vprašanju o razlogih lahko izbrali več možnosti. 8 (36,4 %) jih meni, da so blizu Slovenije in je otrok pogosto v stiku s slovenščino, 6 (27,3 %) jih odgovarja, da za to nimajo časa, 5 (22,7 %) jih meni, da so dejavnosti predaleč, 3 (13,6 %) pravijo, da otrok tega ne želi, 2 (9,1 %) pa v tem ne vidita smisla. 8 (36,4 %) jih navaja *drugo*. Od slednjih jih je 6 zapisalo, da so otroci za *takšne oblike pouka še premajhni*, kar navdaja z optimizmom in verjetnostjo, da se bodo zanje odločili v bližnji prihodnosti. Ne nazadnje je (ne)udeleževanje otrok pri posameznih dejavnostih, povezanih s slovenščino, verjetno bolj odraz želje in interesa staršev kot otrok samih (Bitenc 2006: 64).

S predzadnjim vprašanjem, ki je bilo zaprtega tipa, sva ugotavljali pripravljenost staršev za vpis otroka v slovensko-nemško enoto osnovne ali srednje šole. Iz pogovorov z graškimi Slovenci ugotavljava, da si jih veliko želi imeti dvojezično šolstvo na celotni izobraževalni vertikali. Avstrijski šolski sistem se razlikuje od slovenskega: po štiriletni osnovni oz. t. i. ljudski šoli se učenci razdelijo, nekateri grejo v splošne višje šole ali gimnazije, drugi v srednje šole; oboji tam ostanejo štiri leta. Med posameznimi šolami so sicer precejšnje razlike, ki se odražajo v programih, vsebinah (verske, posebne pedagogike), strukturi otrok (delež ne/avstrijskih otrok), javne ali zasebne ustanove ipd. Omenjene razlike so naslovili tudi anketirani starši.

Graf 5: Pripravljenost starša vpisati otroka v dvojezično enoto osnovne ali srednje šole (N = 43).

Kot kažejo odgovori anketirancev (43 oz. 97,7 %), so ti načeloma zelo naklonjeni morebitnemu vpisu svojih otrok v dvojezično osnovno ali srednjo šolo. 14 (32,6 %) anketirancev bi svojega otroka vanjo zagotovo vpisalo, 22 (51,2 %) pa, če bi bila šola dovolj blizu, 6 (14 %) jih ni prepričanih, 1 starš (2,3 %) pa svojega otroka ne bi vpisal v takšno šolo oz. oddelek.

Ob koncu vprašalnika so imeli anketirani možnost dodatnega komentarja. Odzvalo se jih je 6 (14 %), največ izjav pa se nanaša na vpis otroka v dvojezično enoto šole. Izjave so zelo povedne, npr. *če šola sama po sebi ni kvalitetna, potem tudi dvojezičnost ni dovolj dober razlog za izbiro; šola ja, če je dosti blizu in dobra; v NMS najbrž ne, v Gimnazijo najbrž. Z odgovori so starši podali osnovne smernice glede tega, na kaj (vse) bo treba paziti pri iskanju možnosti za dvojezično enoto šole.*

En anketiranec meni, da je med Slovenci v Gradcu premalo obveščenosti o možnostih druženja, učenja, prireditvev. Odgovor nakazuje, da bo treba poskrbeti, da bosta že zdaj pestra ponudba možnosti učenja in rabe¹⁰ slovenščine v javnem prostoru, še vidnejši.

3 Sklep

V Gradcu so se v zadnjih letih – z večanjem števila slovenskih prebivalcev – povečale tudi možnosti za učenje in rabo slovenščine.

Pri raziskovanju odnosa do slovenskega jezika in stališč glede učenja slovenščine ugotavlja, da imajo anketirani starši izrazito pozitiven odnos do učenja slovenščine: v večini anketiranih družin je kot jezik družinskega sporazumevanja prisotna

¹⁰ V Gradcu je slovensko društvo Avstrijsko-slovensko prijateljstvo Gradec, pripadniki slovenske skupnosti lahko berejo slovenske časopise in literaturo ter obiskujejo prireditve v Slovenski čitalnici Gradec, lahko obiskujejo prireditve in se pridružijo zboru v Klubu slovenskih študentk in študentov Gradec ali obiščejo nedeljsko bogoslužje v slovenščini v Schatzkammerkapelle v župniji Mariahilf.

slovenščina. Otroci oz. mladostniki obiskujejo pouk oz. dejavnosti v slovenskem jeziku, ker je želja staršev, da se naučijo jezika. Za anketirane starše je pomembno tudi uravnoteženo oz. celostno obvladovanje sporazumevalnih dejavnosti v slovenščini.

Anketirani izkazujejo tudi veliko mero pripravljenosti za vpis svojega otroka ali otrok v dvojezične enote šol, če bi le te obstajale.

Za prihodnost in razvoj slovenščine v Gradcu bi bilo smiselno pridobiti podatke o številu, strukturi in ne nazadnje tudi prostorski razpršenosti pripadnikov slovenske jezikovne skupnosti v Gradcu. Ti podatki bi bili osnova za pogovore z odločevalci o nadaljnjem razvoju institucionaliziranih oblik učenja in pouka slovenščine. Vsekakor pa pozitivna naravnost in visoko vrednotenje znanja slovenščine med anketiranimi starši navdajata z optimizmom.

Viri in literatura

- BEE CHIN, Ng, WIGGLESWORTH, Gillian, 2007: *Bilingualism. An advanced resource book*. New York: Routledge.
- BITENC, Maja, 2006: Slovenščina in njeno poučevanje pri slovenskih zdomcih: raziskava med učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Baden-Württembergu. *Jezik in slovnstvo* LIV/3–4. 55–69.
- FERBEŽAR, Ina, 1999: Merjenje in merljivost v jeziku. Na stičišču jezikoslovja in psihologije: nekaj razmislekov. *Slavistična revija* XLVII/4. 417–436.
- GROSJEAN, François, 2008: *Studying bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.
- KRANJC, Simona, 2009: (So)vplivanje učenja prvega in drugega/tujega jezika v otroštvu. Karmen Pižorn (ur.): *Učenje in poučevanje dodatnih jezikov v otroštvu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- MEDVEŠEK, Mojca, 2017: Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem. *Slovenščina 2.0* V/2. 151–178.
- MEZGEC, Maja, 2004: Jezik v večjezičnih družinah. Suzana Pertot (ur.): *Otroci in starši na poti do slovenščine*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.
- MEZGEC, Maja, 2013: Razvijanje pismenosti v maternem jeziku, ko materni jezik ni uradni jezik: vpliv bralnih in pisnih praks. *Andragoška spoznanja* XIX/4. 10–24.
- MUNDA HIRNÖK, Katalin, 2017: Stališča staršev v Porabju do slovenskega jezika. *Slovenščina 2.0* V/2. 33–63.
- PIRIH SVETINA, Nataša, 2000: *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- ŠTUMBERGER, Saška, 2006: Dvojezičnost na primeru Slovencev v Nemčiji. *Slavistična revija* LIV/1. 41–60. Na spletu.